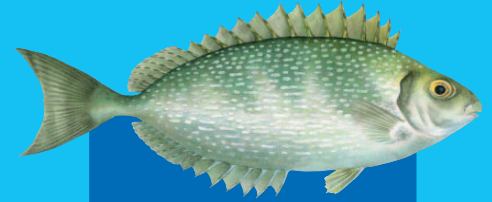

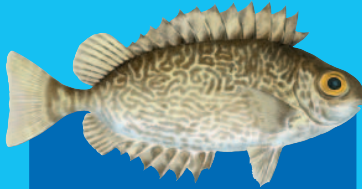
Nuqadromodromo, Rana
(*Siganus argenteus*)

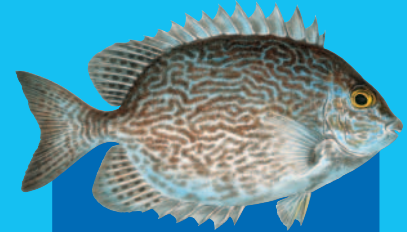
Nuqanicakau
(*Siganus punctatus*)

Mulu
(*Siganus fuscescens*)

Nuqanuqa
(*Siganus spinus*)

Nuqa, Nuqalevu, Volaca
(*Siganus vermiculatus*)

Na veimataqali nuqa kei na vanua era vakawa kina

E 28 taucoko na veimataqali nuqa e na dua na kena iwasewase.

Na nuqa era gusu lalai, ka varovaroa ka veivolavolai na kulidra. E gata vinaka na suidra ka tiko kina eso na poisoni ka rawa ni vakavuna e dua na mavoa mosi.

O ira na nuqa era robota wavokita na wasawasa na Idia kei na Pasifika.

Na veivanua era susu kina kei na nodra i kanakana

O ira na nuqa era sa qase cake toka era dau veitosoyaki ena gusu ni uciwai lalai e na matasawa, na tobu ni wai kei na cakau lase e na loma ni siga.

E levu vei ira na nuqa era dau qeleqeleni me ra kania e levu na co ni waitui. Na veivanua nuitaki ni nodra bula sai koya na veivanua era dau kumukumuni kina me ra vakaluvani.

O ira na nuqa era dau kana lumilumi kei na co ni waitui ka vaka na ulavi, ka vakabauti ni vakavuna na kena maroroi na lase mai na vakamatei ni tubu ni kau. E vaka era dau kania vakawasoma na veico ni waitui. Ni ra laukana vakalevu na nuqa mai vei ira na ika ni cakau, era tikina bibi toka ni tuvatuva ni kakana ni veicakau lase.

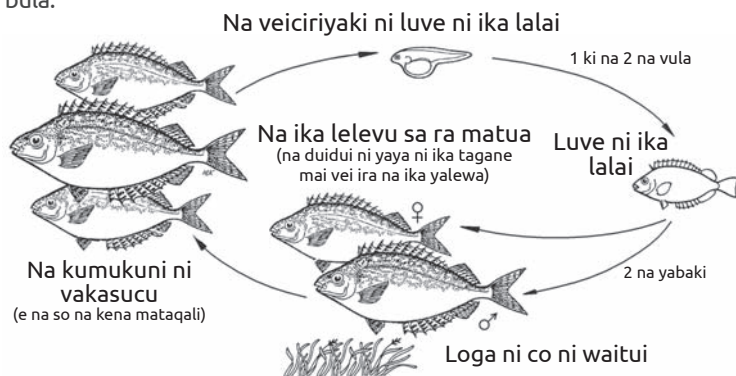
Na nodra vakasucu kei na i vakarau ni nodra bula

Era tiko na nuqa tagane kei na nuqa yalewa ka ra dau tubu totolo. So na mataqali nuqa sa ra vakaluvani e na loma ni 1 se 2na yabaki (ka rauta e 15cm na kedra balavu) ka ra yacova e sivia na 40 na cm na kedra balavu.

E levu vei ira na veimataqali nuqa e vaka e balavu na nodra gauna ni vakasucu ka veitarataravi na vakasucu ka sema tiko ki na veiveisau ni mata ni vula, ka vakalevu ga e na gauna ni vula vou.

E veimama na milioni ki na 2 na milioni na yaloka e rawa ni vakalutuma mai e dua na nuqa yalewa (♀) ka ra veiwaki vata na wai ka biu mai vei ira na nuqa tagane (♂). Na yaloka taucoke sa kunekunetaki era qai sema tu e na boto ni sauloa ni bera ni ra ciri yani ki na waitui e na 1 ki na 2 na vula; e lailai mai na dua e na vei yadua na udolu era na bula me ra luve ni nuqa lalai.

O ira na luve ni nuqa era qeleqeleni vakalevu yani e na vanua mamatia ka tu kina na co ni waitui. E lailai mai dua na drau na luve ni nuqa era na bula me 2 na yabaki se sivia me ra yacova yani kina na tu donu ni nodra bula.

Na i vakarau ni qoli

O ira na nuqa era dau qolivi e na vica na i vakarau ni qoli:

- era vakayagataki na moto e na bogi e na gauna era sega kina ni yavavala vakalevu na ika ka ra davu tu e na co ni waitui;
- na lawa vakaduri kei na lawa ni matasawa e rau vakayagataki me ra qolivi kina na qeleqeleni ika era kana tiko kei ira tale ga na ika era vakaluvani tiko;
- na lawa lailai, lawa viritaki, kei na lawa ni matasawa era vakayagataki me ra qolivi kina na luve ni ika;
- na bati ni siwa kei na wa ni siwa bacani erau vakayagataki tale ga, dina ga ni ika e qolivi oqo era dau kania na vunika lalai.

E levu na nuqa era dau qolivi e na gauna era dau kumukumuni kina me ra vakasucu. Na qolivi vakaoqo ni nuqa e dau vakacaca sara, me vaka ni o ira na nuqa oqo era vakasucuma na ika lalai, e levu vei ira era rawa ni tubu me ra qai qolivi e na veiyabaki mai muri.

Na i vakarau ni veiqaravi kei na veika ka rawa ni vakayacori

E vica na lawa ni qaravi ni qoliquoli sa vakarautaki baleta na maroroi ni nuqa. Na kena lalai ni ika sa vakarautaki na kena lawa e na veivanuyanu e na Pasifika ia e vakabekataki na kena vakamuri na lawa e na vakaitamera ni matasawa ka levu kina na veikoro dau qoli me ra volitaki. Na kena yalataki tale ga na i wiliwili ni taga ika e vaka e sega toka ni veiraurau vakavo ga ke vaka e volitaki.

Eso vei ira na koro era dau qoli era sa vakatabua na qoli e na bogi ka vakayagataki kina na moto baleta na ika e rawarawa sara na nodra mate ni ra moce tu e na co ni waitui.

E na so na vanua sa vakatabui kina na lawa vakaduri mai vei ira na veikoro dau qoli ka sa vakavuna na kena tarovi na qolivi sivia ni nuqa ni ra veitosoyaki tiko e na nodra veivanua ni vakaluvani. Ia, na vakatabui vakadua ni lawa duri e lomaniwai e rawa ni veicalati baleta na nuqa kei na kanace e dredre na kedrau qolivi mai na so tale nai vakarau ni qoli. E dua na kena i sosomi, a ya, me yalani na vakayagataki ni lawa duri e lomaniwai ka lawalawa mata i lalai, ka me vakatarai ga na lawa mata i lelevu.

Na kena tayavutaki na qaravi vakoro ni dua na i qoliquoli ka vakatabui kina na qoli e rawa ni tosoya cake na i wiliwili ni ika ia e na sega ni rawa ni taqomaka na ika e na gauna ni nodra veitosoyaki tiko me ra vakasucu, vakavo ga ke so tale na lawa sa tavalaki toka.

O ira na veikoro dau qoli e tiko vei ira na kila na gauna ni nodra veitosoyaki na nuqa me ra la'ki vakasucu. Na i tukutuku oqo e rawa ni vukea na qaravi qoliquoli me:

- vakatabui na qoli e na vanua era kumukumuni kina na ika me ra vakasucu, ka vakanuinitaki tiko ni o ira na veikoro e tiko vei ira na vakatulewa e na vanua ni vakasucu ka tiko vakayawa;
- vakatabui na qoli e na gauna e donuya nodra vakasucu na nuqa ka rawa ni vakavuna eso na tabu ni qoli leleka vakavula me vaka eso na mataqali ika era dau kumukumuni vata e na gauna ni vula vou.

Na nodrau cokovata na rua na ka sa vakaraitaki toka qori e cake kei na kena maroroi na co ni waitui e rawa ni vakaukauwataka sara vakalevu na maroroi ni bula ni nuqa kei na i qoliquoli.